

OS i Peking – ett nytt Berlin?

När det stod klart att Peking skulle få OS 2008 uppstod genast diskussioner om diktaturer ska få arrangera OS och jämförelser mellan Berlin och Peking. I början på detta året fördömde Mia Farrow Stephen Spielberg för hans beredskap att bli artistisk rådgivare vid OS och hävdade att han kunde bli ”Pekingspelens Leni Riefenstahl”. Det finns alltså skäl att se om det finns några paralleller mellan Berlin och Peking.

TEXT: BERTIL LUNDAHL

Blickar vi tillbaka på de olympiska spel som hållits i diktaturer kan vi konstatera att i Moskva och Seoul, som arrangerade OS 1980 respektive 1988, har de dåvarande makthavarnas diktaturer fallit, även om Putins Ryssland lämnar mycket övrigt att önska ur demokratisk synpunkt. Om Kina kommer att gå samma väg återstår att se men hitintills har inte framstegen på det politiska området imponerat.

Efter OS i Berlin 1936 tog utvecklingen en annan väg än i Sovjet och Sydkorea. Då dröjde det bara tre år innan Tyskland startade andra världskriget med angreppet på Polen. Låt oss se om det finns några paralleller mellan 1930-talets Tyskland och dagens Kina.

Först kan vi konstatera att det finns åtminstone två klara skillnader. I Kina finns ingen karismatisk följare som hetsar massorna på det sätt som Hitler en gång gjorde. Och även om det finns olika former av förföljelse i dagens Kina finns det inte någon raspolitik med syfte att utplåna ett helt folk.

När det gäller den militära upprustningen däremot finns det paralleller som kan ge anledning till oro. För det är uppenbart att Kinas upprustning har som mål att med militära medel kunna tvinga Taiwan till en återförening. Helst skulle man förstås nöja sig med att uppnå detta med hjälp av militära hot, men det har hittills inte varit någon framgångsrik metod utan i stället snarare väckt avsky och avståndstagande från ”broderfolket” på andra sidan Taiwanundet.

För den som såg den stora militärparaden vid Folkrepubliken Kinas 50-årsjubileum 1999 var det uppenbart att här var ett land som ville visa världen, inklusive Taiwan,

att man är på gång. De bensprättande marscherande trupperna fick mig osökt att tänka på de marscherande nazisterna på 1930-talet. Går man på Huvudstadens museum eller Utställningshallen för stadsplaner och ser filmerna om Pekings historia ger också den bombastiska musiken en känsla av att detta är huvudstaden för en stormakt med stort S. Hyllningen av den militära styrkan går också igen i den nationalistiska historieskrivningen där oftast de mest positiva omdömena ges om kejsare som förde krig och byggde ut det kinesiska imperiet.

Den taiwanesiske presidenten Chen Shui-bian hävdade i början av 2007 att den kinesiska militära uppbyggnaden syftar till att skaffa sig kapacitet för att säkra en seger i ett avgörande slag till år 2015. Att döma av opinionsyttringar i Kina kan det också finnas skäl att ta hans påstående på allvar.

Hotfulla yttranden om Taiwan

När en svensk affärsman nyligen besökte Kina blev han betänksam när hans kinesiska affärspartners förklarade: ”Om fem år ska vi ta Taiwan och senare ska vi ta Japan också!”. Det aggressiva tonfallet känns bekant. Redan för ca tio år sedan sa jag till en av deltagarna i en konferens på Samhällsvetenskapsakademien att ”jag hoppas Taiwanfrågan får en fredlig lösning”. Hon mörknade till i ögonen och sa: ”Om vi skulle ha en omröstning angående ett militärt angrepp på Taiwan skulle alla räkna upp handen och rösta ja”.

Den taiwanesiska författaren Lung Yingtai skrev för tre år sedan en artikel som var mycket kritisk mot Taiwans president Chen Shui-bian, men hon hävdade också

”Pilen ligger på bågsträngen i det stora kriget i Taiwansundet” förklarar omslaget till den här tidskriften från 1999. När uttrycket ”pilen ligger på bågsträngen” används brukar det innebära att något har nått en punkt där ingen återvändo finns. Ett exempel av många på den aggressiva hållning i Taiwanfrågan man möter i Kina.

att Kinas militära hot och isolering av Taiwan internationellt berett vägen för honom. Artikeln kunde också läsas av kineser via internet och angreppen mot henne lät inte vänta på sig. Så här formulerade tre av dem som vände sig till henne:

En ingenjör skrev: ”Professor Lung har inte förstått en sak: om det kinesiska folket hade yttrandefrihet och demokrati, så skulle det för länge sedan ha marscherat in i Taiwan och slagit sönder allting... Demokratin i Taiwan är den kinesiska diktaturen ett stort tack skyldig, för om det kinesiska folket inte hade hållits tillbaka av den absoluta makten, så skulle det tagit makten i egna händer och utplånat Taiwan.”

En före detta soldat sa så här: ”Jag vill inte ändra på mitt sätt att leva, men om det handlar om Taiwans obero-

ende är jag beredd att gå i krig när som helst. Den som försöker skilja Taiwan från det kinesiska folket är en fiende till Kina. Och vet ni vad man gör med fienden? Förintar honom, eliminerar honom, utplånar honom.”

Hot riktades också mot Lung Yingtai personligen: ”Fröken Lung! Sluta använda det kinesiska språket. Ni smutsar ner våra kinesiska anfäder. När vi har tagit över Taiwan, Lung Yingtai, kommer jag att döda alla era familjemedlemmar. Ingen kommer att sparas. Förrädare!”

Det är alltså ingen tvekan om att stämningen kan vara hätsk när det gäller Taiwan i Kina. Det är kanske heller inte så konstigt med tanke på den nationalistiska propaganda och ensidiga nyhetsinformation som det kinesiska folket matats med genom hela Folkrepubliken historia.

Den dominerande bilden i Kina är att landet är det förödmjukade offret, som genom historien utsatts för angrepp antingen från barbariska grannfolk eller från de imperialistiska makterna som öppnade Kina och påtvingade landet de ojämlika fördragen. Att Kina själv skulle ha varit förövre ingår inte i bilden trots att landet med en blandning av krig och fredliga metoder brett ut sig och skapat ett imperium som är vida större än det som en gång var det ursprungliga kärnområdet kring Gula floden. Att se sig själv som offer hellre än förövre är förstås allmänmänskligt men det hindrar inte att det skapar en förvriden självuppfattning.

Den historiska bakgrunden

Taiwan blev en del av Kina 1683 efter att dessförinnan under en period ha kontrollerats av holländare, spanjorer och den kinesiske Minglojalisten Zheng Chenggong (även kallad Koxinga). Efter drygt tvåhundra års styre tvingades Kina avträda Taiwan till Japan vid kinesisk-japanska krigets slut 1895. Japan styrde sedan över Taiwan fram till nederlaget i andra världskriget 1945. Då kom Taiwan under en kort tid att åter underordnas regeringen på det kinesiska fastlandet. Glädjen över att ha befriats från japanerna blev kortvarig för 1947 inträffade de s.k. 28 februarihändelserna, som ledde till att tiotusentals taiwaneser mördades av ”bröderna” från det kinesiska fastlandet. Det är något som man idag talar tyst om i Kina och många ur de yngre generationerna där känner inte heller till att det skedde.

När Kommunistpartiet besegrade Nationalistpartiet och tog makten i Kina 1949 tvingades landets tidigare ledare Chiang Kai-shek att ta sin tillflykt till Taiwan. Där kunde han med hjälp från USA konsolidera sin makt och

fortsätta att styra över ön. I egenskap av ledare för Republiken Kina gjorde han anspråk på att vara hela Kinas ledare och hans mål var att återta makten över fastlandet. Han efterträddes av sin son Chiang Ching-kuo, som i slutet av sitt liv påbörjade en demokratisering av Taiwan.

När Chiang dog 1988 efterträddes han av Lee Teng-hui och med honom kom ön för första gången att styras av en person som var född på Taiwan och inte tillhörde den politiska elit från fastlandet som kommit med Chiang Kai-shek och som dominerat det politiska livet fram till dess. Med Lee som president kom Taiwan att alltmer distansera sig från Kina och den tendensen har fortsatt under den nuvarande presidenten Chen Shui-bian, som styrt sedan 2000.

Taiwans nuvarande ståndpunkt

Båda tar avstånd från den tidigare uppfattningen att Taiwan är en provins i Kina och hävdar istället att det är ett självständigt land, något som det de facto också har fungerat som sedan 1949. Som Tom Hart påpekat i en tidigare artikel i *Kinarapport (Kaninens år 1999)* uppfyller Taiwan de krav som ställs inom den moderna folkrätten för erhållande av internationellt erkännande. Enligt den moderna folkrätten representerar regeringen på Taiwan en suverän självständig stat.

Problemet för Taiwan, eller Republiken Kina som det officiellt fortfarande kallas, är att de flesta av världens stater har erkänt att Peking är Kinas lagliga regering och att det bara finns ett Kina. Det gjorde de i de flesta fall på den tiden då frågan gällde om Folkrepubliken Kina, som kontrollerade hela fastlandet, eller Republiken Kina, som bara kontrollerade Taiwan, var Kinas legitima regering. Att världens stater då valde Folkrepubliken Kina är inte så konstigt. När sedan regeringen på Taiwan slutat att göra anspråk på hela Kina och i stället bara krävt att erkännas som den de facto stat det är har världens ledande stater inte velat hörsamma detta för att inte stöta sig med Kina, som ju rent ekonomiskt är betydligt mer intressant än Taiwan.

Idag finns det 24 små stater som i utbyte mot ekonomisk hjälp erkänner Republiken Kina och antalet har minskat något under senare år.

Den historiska trenden

Det ekonomiska utbytet mellan Taiwan och Kina har ökat starkt under de senaste decennierna men på det politiska

området är läget fortsatt låst och spänt. Kina har hävdad att en återförening står i överensstämmelse med ”den historiska trenden” (lishi chaoliu), men man kan fråga sig vilken historisk trend det då handlar om. Inte den i övriga världen i alla fall.

Där har antalet demokratiska länder under senare tid ökat starkt på bekostnad av diktaturerna och att en demokratisk stat som Taiwan skulle underordna sig en diktatur som Kina går definitivt emot den strömningen. En annan uppenbar trend är att antalet mindre självständiga stater blir allt fler och med den trenden vore det mest naturliga att Taiwan, med sina 23 miljoner invånare, också blev erkänt som en självständig stat, inte minst med tanke på att Taiwan de facto varit självständigt i nästan 60 år till skillnad från många av dessa nya stater. Att den regionala makten ökar i många länder talar också mot en återförening eftersom en sådan definitivt skulle minska Taiwans självbestämmande.

Visserligen finns också en tendens att bilda allt större block av stater som EU och andra former av samarbetsorganisationer, men då handlar det om frivillig anslutning av jämbördiga parter, inte om anslutning p.g.a. militär erövring eller militära hot. Den här formen av samarbete skulle det finnas en stor potential för mellan Kina och Taiwan eftersom de båda parterna har mycket gemensamt. Men det förutsätter att Kina betraktar Taiwan som en jämbördig part och inte någon som man måste underkuva.

Sett efter tendenserna i resten av världen skulle det naturliga vara att Taiwans medborgare själva skulle avgöra sitt öde och besluta om formell självständighet eller återförening. Detta är förstas Kina motståndare till därför att man vet att opinionen på Taiwan inte är för en återförening, åtminstone i dagsläget. Enligt opinionsundersökningar vill de flesta bevara status quo, endast en mindre del är för självständighet respektive återförening inom en snar framtid. Hur många som skulle förespråka självständighet inom en snar framtid om inte det militära hotet från Kina funnits kan man bara spekulera över. Man kan misstänka att det hade varit betydligt fler.

För närvarande ligger Kina relativt lågt i Taiwanfrågan med tanke på de olympiska spelen 2008 och världsutställningen i Shanghai 2010. Men att några större förändringar i hållningen mot Taiwan skulle komma verkar inte troligt. Med den oförsonliga propaganda som Kommunistpartiet drivit i Taiwanfrågan, så blir det nästan omöjligt för en ledande politiker att göra några större

"Glöm inte bort den nationella förödmjukelsen" står det med stora tecken till vänster om tavlorna som innehåller fördragstexterna från opiumkriget och framåt i tiden. Platsen är det gamla sommarpalatset Yuanmingyuan som härjades och förstördes av briter och fransmän 1860. Det är en av de platser där offerrollen frambäns i Kina. Foto Bertil Lundabl.

eftergifter utan att riskera att stämplas som landsförrädare. Samtidigt inser de ledande säkert att ett militärt äventyr kommer att bli kostsamt och involvera fler parter än Taiwan.

USA säljer idag vapen till Taiwan och håller dörren öppen för stöd i händelse av ett krig med Kina. Men USAs fiasko i Irak har tårt på den amerikanska krigsmakten och den amerikanska allmänhetens vilja att engagera sig i ytterligare äventyr, vilket gynnar Kina. Samtidigt har varken USA eller Japan något intresse av att Kina tar kontroll över Taiwan och Taiwansundet, så man kan räkna med att de ställer sig på Taiwans sida vid en konflikt. USA kan knappast heller innta en allför mjuk hållning mot Kina, som på sikt framstår som det största

hotet mot den egna dominansen i världen. Sannolikt kommer USA också att ha ett betydligt större stöd för ett ingripande från opinionen i den demokratiska världen än man har haft i Irak.

Om eller när det kommer en militär offensiv från Kina mot Taiwan får framtiden utvisa.

Först är det hur som helst dags för den stora charmoftensiven mot världen i Peking 2008 och i Shanghai 2010.

Citaten från Lung Yingtai är hämtade ur hennes artikel: Hur jag blev "kinesisk" författare (*Framtider* 3/2004).